

nis, est autem occasio deceptionis, quando in altero sensu potest esse falsitas: quando autem uterque sensus est verus, sicut necessario est hoc ipso, quod a Deo est dictus litteraliter, nulla est occasio decep-

tionis, neque æquivocationis, sed potius pertinet ad mysterium, et ad majestatem dicentis, quod possit unica oratione plures sensus amplecti, et significare.

QUÆSTIO II.

DE DEO, AN DEUS SIT.

SUMMA TOTIUS QUÆSTIONIS.

Antequam D. Thomas de natura divina ejusque attributis disputare incipiat, præmittit in hac quæstione, id quod omnibus maxime necessarium est, scilicet cognoscere Deum esse, licet enim nulla scientia probet, sed præsupponat subjectum suum quoad an est, tamen quia fides tradit Deum esse, et ad theologiam cum sit sapientia pertinet reflectere supra sua principia defendendo, et explicando illa, ideo potest agere de Deo quoad an est explicando et defendendo, id quod circa istum articulum tradit fides, quæ tradit Deum esse non quomodocumque, sed ut auctor supernaturalis, et hoc non probat theologia, sed supponit, et explicat. De Deo vero, ut est auctor naturæ probat Deum esse non ex propriis, sed rationibus acceptis a metaphysica, quas tamen corrigit, et perficit theologia.

Igitur in hac quæstione duo intendit D. Thomas. Primum, declarare quomodo possit cognosci a nobis, quod Deus sit. Secundum, ipsas demonstrationes de existentia Dei tradit. Primum declarat articulo primo et secundo procedens inter duo extrema contraria, quidam enim ponunt ita esse notorium, et manifestum, quod Deus sit, quod non solum sit per se notum secundum se, sed etiam quoad nos, ita ut non solum per discursum, aut supposito discursu, sed etiam sine discursu sit manifestum Deum esse. Alii quod neque etiam per discursum possit certo cognosci Deum esse. D. Thomas autem media via incedit, et ostendit hanc veritatem Deum esse, secundum se, et ex vi sua fundare propositionem per se notam, non tamen esse per se notam, nobis ex vi sola terminorum, esse tamen demonstrabilem per discursum, non quidem a priori, quia non datur causa talis existentia, sed Deus ipse est a se, sed a posteriori per effectus. Sic ergo articulo primo ostendit hanc veritatem Deus est, non esse per se notam nobis, sed secundum se. In articulo secundo ostendit esse demonstrabilem a posteriori. Denique, in articulo tertio, proponit ipsas demonstrationes. Littera autem, et rationes D. Thomæ explicandæ sunt disputatione sequenti.

DISPUTATIO III.

DE DEO, AN SIT.

ARTICULUS PRIMUS.

An sit per se notum, Deum esse vel demonstrabile.

I. SUPPONIMUS ea, quæ in logica quæstione xxv tradidimus de propositione per se nota, et quomodo recte

dividatur in per se notam secundum se, et nobis. Quam tamen divisionem non admittit Molina hic art. 1. §. Addamus deinde, ubi existimat non dari propositionem per se notam, quæ non sit etiam nota nobis, loquendo proprie de propositione prout est in mente, vel in voce, licet in ipsis rebus, quæ proprie non possunt dici propositio, nisi prout istis, vel illis terminis, seu conceptibus apprehenduntur, vel significantur, possit dici, quod alia propositio est per se nota secundum se, alia no-

bis, sed hoc est loqui improprie, sumendo rem pro ipsa propositione. Hæc fuit sententia Molinæ sequentis in hoc Scotum.

II. Cæterum nos loco citato, et iterum dicimus D. Thomam locutum fuisse in ista divisione de ipsa propositione objectiva, seu de ipsa veritate, quæ quidem fundatur in rebus, quæ propriissime dicitur propositio, sicut et veritas, non quidem formalis, seu significativa, sed objectiva, propositio enim formalis sunt ipsi conceptus, seu voces significantes enuntiative, propositio autem objectiva est ipsa veritas rerum, quæ est objectum talis enuntiationis, et hæc etiam vocatur propositio quatenus est immediatum objectum propositionis enuntiantis. Igitur D. Thomas loquitur de propositione per se nota objectiva, quia loquitur de ipsa connexione prædicati et subjecti, in qua fundatur, quod propositio aliqua sit per se nota absolute loquendo, id est, carens medio probativo, quando videlicet prædicatum convenit immediate subjecto et per se, id est, sine aliquo medio et talis connexio prædicati, et subjecti proprie sumitur ex ipso objecto, et fundatur in ipso. Sed quia veritas ipsa objectiva non applicatur, et manifestatur nobis, nisi medianibus aliquibus terminis, seu conceptibus quibus propositio formalis constat, ideo necesse fuit dividere propositionem ex parte veritatis objecti, seu connexionis prædicati, et subjecti in per se notam secundum se, et in nobis, quasi in veritatem per se notam ex parte sui tantum, vel etiam ex parte applicationis ad nos; requiritur enim, quod ipsa applicatio talibus terminis fiat, et manifestetur, quod sint termini omnibus noti, et non indigeamus discursu ad cognoscendum significatum eorum quid sit, si enim non sit ita notum id quod significat aliquis ter-

minus, non poterit veritas constans ex illo esse immediate per se nota, sed prævio aliquo discursu manifestante terminos. Proprie ergo potest inveniri in propositione objectiva veritas per se nota, id est, de se medio probativo carens, et tamen non significari terminis omnino per se notis, et ita non erit per se notum nobis, seu in applicatione ad nos.

III. Nec refert, quod propositio non conveniat rebus, ut materialiter sunt in se, sed prout significantur in apprehensione, dicimus enim, quod propositio objectiva convenit rebus non solum, ut sunt actu apprehensæ, sed ut sunt apprehensibiles, sic enim constituunt objectum per modum veritatis complexæ ad quam terminari potest enuntiatio. Etsi manifestetur per terminos per se, et immediate omnibus notos, illa veritas erit per se nota etiam nobis, sin minus non erit nobis per se nota, licet dicatur per se nota secundum se, quia habet sufficiens fundamentum in ipsa immediata connexionione prædicati, et subjecti, ut reddatur nobis per se nota, dummodo terminis convenientibus significetur.

IV. Hic suppositis dico primo: Deum esse, est per se notum secundum se, non autem nobis, et hujus rei optimam rationem affert D. Thomas. Primam partem conclusionis negant, qui non admittunt distinctionem præfatam propositionis per se notæ nobis, et secundum se, ut Molina, et Scotus. Secundam vero partem negat p. Vazquez hic disp. xix, cap. v, qui rejicit rationem D. Thomæ et dicit hæcenus non esse satis probatam sententiam, quæ docet hanc propositionem Deus est, non esse per se notam nobis. Sed tamen conclusio probatur, quoad primam partem. Quia postquam cognoscimus a posteriori de natura divina quid sit, etiam cognoscimus,

quod existentia est prædicatum essentialiter Dei, in hoc enim distinguitur ab ente creato, quod existentia non est essentialis creaturæ, est autem essentialis Deo, est enim Deus ens a se, et actus purus, et consequenter ex vi essentialis rationis suæ existens. Ergo oportet, quod hoc prædicatum existentia essentialiter, et immediate conveniat Deo, et consequenter non per aliquod medium illi conveniat, sed per se immediate, seu per se primo, quia convenit essentialiter in quantum est ens divinum, et in eo in quo primo, et per se differt ab ente creato.

V. Dices: Cur non dicatur, quod existentia est propria passio Dei, et quasi attributum præsupponens essentialiter, aut tamquam modus ejus, non ut prædicatum essentialiter, et sic se habebit tamquam unum ex attributis divinis, in quibus unum per aliud demonstratur, ipsa autem natura divina solum radicaliter erit existens secundum se. Respondetur hoc esse omnino impossibile, quia non potest concipi natura divina in illo conceptu, in quo primo distinguitur ab ente creato, nisi concipiatur, ut actus purus non solum radicaliter, sed etiam formaliter, quia repugnat concipi actum purum, ut in potentia existentem, et non in actu, eo quod excludit omnem potentialitatem, et explicat omnem actualitatem usque ad ultimam, si quidem est infinita actualitas, hoc ipso quod est actus purus. Ergo cum existentia importet actualitatem entis secundum ultimum actum; repugnat, quod in conceptu actus puri involvatur existentia solum in potentia. Si autem in illo primo, et magis in radicali conceptu actus puri, et entis increati actu est existentia, et non in potentia, ergo existentia ingreditur primum conceptum essentialiter, et non solum attributalem Dei; de ratione

autem essentiali actus puri est ita esse in actu, quod non possit magis esse in actu, cum sit summus actus. Secus est de aliis attributis, quæ solum explicant perfectiones particulares, non autem ipsam actualitatem entis, sicut existentia, ista enim concipi possunt, ut condistincta inter se, et quod unum se habeat, ut radix, seu ratio alterius, sicut immutabilitas est radix æternitatis, intellectualitas voluntatis, eo quod concipiuntur tamquam particulares perfectiones, quarum una non constituitur per aliam, sed potest se habere, ut radix alterius, et tamen in conceptu actus puri omnes istæ perfectiones non radicaliter, sed actualiter includuntur, licet non semper explicentur eo quod actus purus complectitur omnem perfectionem, quia infinitus est, et includit illas in actu, quia non nisi actus est; unde non potest superaddi aliquid actui puro, quo amplius perficiatur, quia se ipso, et ex vi sui essentialis conceptus summa perfectio est.

VI. Secunda pars conclusionis de ratione D. Thomæ manifeste constabit, tum explicando rationem D. Thomæ, tum impugnando rationem allatam a patre Vazquez, tum solvendo difficultatem ejus. Ratio ergo D. Thomæ est quia in hac propositione Deus est, assumitur terminus non communiter omnibus notis, sed ad cujus notitiam pervenitur post longum discursum. Ergo non potest illa propositio esse per se nota quoad nos. Antecedens est certum, quia nomine Dei non solum intelligimus nobilissimum ens in linea creata, id est, nobilissimam creaturam, sed ens nobilissimum extra omnem ordinem creaturarum, et hoc ens nobilissimum, et summum in altero ordine, non est per se notum dari, et sine discursu, unde et multi illud negaverunt: *Dixit enim insi-*

piens in corde suo: Non est Deus. Ergo solum, id est notum sapientibus, id est, discurrentibus, non sapiens enim, seu insapiens negavit illud, requiritur ergo discursus. Quod enim in causis, non detur processus in infinitum, vel circulus in causando, non est ita per se notum ante omnem discursum, sicut illud principium: Omne totum est majus sua parte, ubi totum, et pars sunt res sensu notissimæ, et in illa: Quolibet est, vel non est, assumuntur termini notissimi sensui, et intellectui scilicet ens, et non ens, et ita tales propositiones ex talibus terminis constantes quoad nos sunt per se notæ. At vero ille terminus Deus, quatenus significat ens supra omnem ordinem creaturarum non constat nobis per sensum, neque ex vi primæ conceptionis intellectus, qui solum concipit nunc objectum proportionatum sibi, quod est ens creatum, et pro illo primo statu valde confuse, et in communi, non autem ita nobile sicut Deus. Quare non potest ex sola explicatione terminorum ante omnem discursum facta, et ex sola significatione illius nominis videri quomodo illi essentialiter, et immediate conveniat tale prædicatum. Consequentia vero probatur, quia illa propositio non potest esse per se nota quoad nos, de qua possumus habere aliquam dubitationem, vel defectum notitiæ, quæ indigeat tolli per discursum, et probari per aliquod medium, sed quamdiu terminus aliquis non est notus per sensum, neque per primas conceptiones intellectus, nescimus quid sit, quousque per discursum id attingamus, ergo semper possumus dubitare an illi tale prædicatum conveniat ex sola inspectione terminorum. Ergo illa propositio non potest nobis esse per se nota independenter ab omni discursu tollente dubitationem, et ignorantiam terminorum.

Potest ergo latere an illud prædicatum conveniat illi subjecto, ignorantiam enim subjecti facit ignorare convenientiam prædicati erga tale subjectum, ignorato enim quid sit subjectum consequenter ignoratur quam proportionem habeat ad tale prædicatum. Quare tales propositiones solum sunt per se notæ sapientibus, id est, supposita sapientia, seu discursu, non autem absolute sunt per se nota ex sola explicatione terminorum ante omnem discursum, sicut quod incorporalia non sunt in loco, vel Angelus est intellectivus.

VII. Secundo, probatur ex destructione rationis, qua p. Vazquez putat posse demonstrari, quod non est per se notum Deum esse, ommissa ratione D. Thomæ, quia aut cognoscimus Deum per conceptum absolutum sine ordine ad creaturas, vel per connotationem, et ordinem ad illas. Primo modo nec probabiliter, nec certo possumus cognoscere, quod Deus sit, quia talem conceptum de Deo non habemus in hac vita. Secundo modo non possumus cognoscere Deum nisi per discursum, scilicet ex creaturis assurgendo ad ipsum, et sub conceptu quodam connotativo, ut sub conceptu domini, vel principis, et hujusmodi, ergo non per se est notum nobis, sed ex discursu, et per alia: quod autem per aliud innotescit, non est per se notum nobis. Cæterum hæc ratio non habet aliam vim, quam ratio D. Thomæ nec aliud probat, quam id quod ejus ratio supponit. Nam Div. Thomas supponit, quod in hac propositione Deus est, ille terminus Deus, non est immediate, et in se notus, sed mediante discursu, qui utique discursus ex effectibus deducitur, per quos devenimus in Deum, et ad instar quorum Deum cognoscimus. Hoc nemo ignorat, nec Div. Thomas ignoravit cum in articulo tertio demons-

tret ex effectibus Deum esse: et tamen in hoc solo probando consumitur ratio p. Vazquez, sed vis probationis ad id præcise reducitur, quod quodcumque indiget discursu, et probatione ad cognoscendum aliquem terminum alicujus propositionis impossibile est, quod talis propositio sit per se, et immediate nota ex vi illorum terminorum, quantumcumque prædicatum in re illi conveniat immediate, et essentialiter. Et in hoc debet ponderare tota vis probationis, et hoc facit ratio D. Thomæ, quia quando ignoratur subjectum alicujus propositionis, ita quod non potest manifestari, nisi per discursum, impossibile est, quod ante omnem discursum ex immediata inspectione terminorum cognoscatur ei convenire tale prædicatum, sive discursus iste formetur ex effectibus, sive non, sive terminus ille connotative, solum cognoscatur, et in confuso, sive non quodcumque enim id fiat, si non potest nisi per discursum constare nobis quid sit illud subjectum, hoc ipso non potest sine discursu, et per solam inspectionem terminorum constare quomodo tale prædicatum conveniat essentialiter tali subjecto, et quam proportionem habeat erga illud. Et sic constat de efficacia rationis D. Thomæ ad quam nisi reducatur ratio Vazquez manet inefficax.

VIII. Et ex hoc solvitur obiectio Vazquez contra illam, quia bone stat aliquid esse per se notum, licet non concipiatur quidditas ejus, ut patet in illo principio communissimo: Quodlibet est, vel non est, in quo continetur angelum esse vel non esse, Deum esse vel non esse utrumque enim est per se notum; at tamen non habemus conceptum quidditativum Angeli, vel Dei. Confirmatur, quia nec nos formamus conceptum quidditativum entis ut sic,

nec de spiritualibus formatur conceptus quidditativus etiam apud sapientes, et tamen apud omnes est per se notum de ente quod est, vel non est, et de spiritualibus est per se notum apud sapientes, quod non sunt in loco. Ergo ad propositionem per se notam non requiritur conceptus quidditativus subjecti.

IX. Respondetur, quod propositiones per se notæ sunt in duplici differentia. Aliæ quæ constant determinato subjecto, et prædicato, aliæ quæ constant prædicato distincto, ut esse, vel non esse, et tunc considerandum est an illud disjunctum, quod per modum prædicati ponitur, sit ita commune, quod omnibus sit per se notum, quia constat terminis communissimis, sicut sunt esse, et non esse, et ad tales propositiones non requiritur, quod concipiatur quidditas subjecti determinati, sed eo modo quo requiritur ad verificandum tale disjunctum; verificatur autem sive cognoscatur quidditas subjecti secundum rationem particularem, sive secundum rationem communem, eodem enim modo est capax illius communissimi disjuncti, scilicet esse, vel non esse Deus, vel Angelus, vel lapis, vel ens, vel nihil, de quocumque enim verum est dicere, quod est, vel non est. Si vero prædicatum primo modo se habeat, scilicet quod sit determinatum, et determinato modo conveniat subjecto, vel si sit disjunctum tale, quod non nisi determinato subjecto conveniat, tunc si quidditas subjecti non cognoscitur saltem secundum eam rationem, qua proportionatur tali prædicato, non potest propositio illa esse per se nota quousque ratio ipsa, et proportio talis subjecti ad illud prædicatum cognoscatur, et si hoc fit per discursum, non potest propositio illa esse per se nota, nisi discurrenti, vel sapienti, non autem absolute omnibus.